

Gotowość dziecka do podjęcia nauki w szkole.

Dobry start dziecka w szkole jest bardzo ważny. Odpowiednio przygotowane w przedszkolu i w domu powinno chętnie podjąć naukę w szkole, co ma znaczenie dla jego dalszego rozwoju osobowego i czasem całej kariery edukacyjnej. U progu nowego etapu rozwojowego jakim jest szkoła, rodzice zastanawiają się, czy jest ono gotowe podjąć nowe obowiązki, stawić czoła nowym wymaganiom i oczekiwaniom. Żeby sprostać wymaganiom, dziecko musi być dojrzałe i gotowe, czyli osiągnąć odpowiedni poziom rozwoju. Przyjęto, że kryterium pójścia do klasy pierwszej jest odpowiedni poziom jego rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego i fizycznego, zwane gotowością bądź dojrzałością szkolną. Dziecko gotowe do szkoły powinno bez większego trudu uczestniczyć w procesie uczenia się i z poczuciem sukcesów opanować podstawy programowe.

W ostatnich latach pojęcie **dojrzałość szkolna** zostało zastąpione pojęciem **gotowość szkolna**, co nie jest do końca tożsame.

W literaturze pedagogicznej i psychologicznej dojrzałość szkolna opisywana jest jako zbiór pewnych umiejętności – np. rozpoznawania liter czy wyodrębniania głosek w wyrazie – opanowanych przez dziecko na bazie aktualnie u niego rozwijających się zdolności. Jest to według S.Szumana osiągnięcie przez dziecko takiego poziomu rozwoju fizycznego, społecznego i psychicznego, które czyni je wrażliwym i podatnym na systematyczne nauczanie oraz wychowanie w szkole podstawowej. **Gotowość szkolna odnosi się do sfery najbliższego rozwoju dziecka, czyli tego co może ono w niedługim czasie osiągnąć na bazie posiadanych zdolności.** Według B. Wilgockej – Okoń **jest wynikiem dojrzewania, rozwoju i własnej aktywności dziecka oraz wsparcia najbliższego środowiska wychowawczego.** Dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej jest przedmiotem badań psychologów i pedagogów od wielu lat. Warto przytoczyć badania E. Gruszczyk – Kolczyńskiej na grupie dzieci siedmioletnich, które wykazują różnice między nimi w zakresie rozwoju i gotowości do podjęcia obowiązku szkolnego nawet o cztery lata. Według niej, jedno dziecko wieku 7 lat może mieć umiejętności na poziomie 5-latka, inne 9-latka. Po rozpoczęciu nauki w ciągu sześciu miesięcy wiele dzieci „nadrabia” w zakresie wymaganych umiejętności, następuje u nich swego rodzaju „skok rozwojowy”. A. Maurer w swoich badaniach zwraca uwagę na fakt, że dziecko dojrzałe do nauki matematyki ma pewną odporność emocjonalną na trudności typu intelektualnego i przeprowadzania rozumowania operacyjnego na poziomie konkretnym oraz dysponuje dobrym poziomem koordynacji wzrokowo ruchowej. W sferze emocjonalnej koncentruje się na tzw. mechanizmie reaktywności. Wpływa on w istotnym stopniu na funkcjonowanie dziecka w sytuacjach, w których odbywa się przyswajanie pojęć i opanowanie języka. U dzieci bardziej reaktywnych obserwowano m.in. niższy poziom doświadczenia słownego i związany z tym niższy poziom dojrzałości do nauki.

Rodzicom często trudno samodzielnie ocenić, czy dziecko jest gotowe pójść do szkoły. Biorą pod uwagę najczęściej wiek dziecka i w razie wątpliwości proszą o pomoc poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w których przeprowadza się testy gotowości szkolnej w obszarze rozwoju emocjonalnego, społecznego, poznawczego i fizycznego dziecka. W poradniach badania przeprowadzają zwykle psycholog i pedagog, w razie potrzeb również logopeda i inni specjaliści.

Dziecko dojrzałe, gotowe do nauki szkolnej potrafi zrobić wiele rzeczy, między innymi:

- posiada dobrą orientację w najbliższym otoczeniu społeczno–przyrodniczym i określony zasób wiedzy ogólnej o świecie,
- posiada dostatecznie rozwinięte zdolności komunikacyjne, by porozumiewać się z rówieśnikami i dorosłymi,
- jest uspołecznione w stopniu pozwalającym na zgodne współdziałanie z rówieśnikami i dorosłymi oraz podporządkowanie się zasadom życia grupowego i kierowanym przez dorosłych poleceniom,
- potrafi działać intencjonalnie – podejmować celowe czynności i świadomy wysiłek, dostatecznie koncentrować się na zadaniu by wykonać je do końca,
- potrafi dostatecznie kontrolować emocje oraz wyrażać je zgodnie z przyjętymi społecznie konwencjami i normami, ustosunkować się do różnych zdarzeń i faktów,
- ma rozwinięte adekwatnie do wieku zaciekawienie, zainteresowanie nauką, motywację do poznawania świata,
- jest adekwatnie do wieku rozwinięte fizycznie, ruchowo w zakresie motoryki dużej i małej,
- podejmuje podstawowe czynności samoobsługowe, potrafi posługiwać się przedmiotami codziennego użytku,
- chce iść do szkoły.

Podstawowe kryteria dojrzałości szkolnej, to:

1. W sferze fizycznej:

→ogólnie dobry stan zdrowia, odpowiedni wzrost i waga (określone w bilansie),

→pewna odporność na choroby,

→prawidłowe funkcjonowanie organów zmysłowych, w szczególności analizatora wzrokowego i słuchowego,

→dobra sprawność ruchowa, zarówno w zakresie motoryki dużej, jak i małej (m.in. koordynacji wzrokowo–ruchowej, zdolności utrzymywania równowagi, zwinności ruchowej, sprawności grafomotorycznej, odporności ręki na zmęczenie).

2. W sferze emocjonalno–społecznej:

→ poprawne nawiązywanie kontaktów społecznych z rówieśnikami i dorosłymi,

→ zwiększające się: samodzielność, obowiązkowość, zdyscyplinowanie,

→ podporządkowywanie się wprowadzonym normom i zasadom w grupie,

→ zwiększające się zainteresowanie procesem uczenia, poznawaniem nowych rzeczy,

→ podejmowanie zadań we współpracy z dorosłymi i rówieśnikami,

→ rozumienie prostych sytuacji społecznych i rozeznanie w tym, co jest dobre a co złe,

- osiągnięcie pewnej równowagi emocjonalnej, zdolności adekwatnego reagowania na bodziec, panowania nad niewygodnymi emocjami (złością, gniewem czy żalem),
- dostosowanie swoich reakcji do określonej czy zmieniającej się sytuacji,
- adekwatna do wieku wytrwałość w pokonywaniu pojawiających się trudności,
- wrażliwość na ocenę (pochwałę, uwagę),
- samodzielne wykonywanie podstawowych czynności samoobsługowych,
- pogodnie rozstawanie się z rodzicami.

3. W sferze poznawczej, umysłowej:

- adekwatny do wieku rozwój poznawczy, w tym w zakresie podstawowych zdolności: uwagi, spostrzegania, myślenia, mowy oraz procesów pamięciowych,
- dobra orientacja w najbliższym otoczeniu społeczno-przyrodniczym, znajomość m.in. adresu zamieszkania,
- ciekawość i aktywność poznawcza w zakresie zdobywania umiejętności czytania, pisanie oraz liczenia,
- swobodne i zrozumiałe wypowiadanie się na temat zjawisk, wyrażanie próśb,
- sposstrzeganie, organizowanie i rozumienie otaczającej rzeczywistości (rozpoznawanie wzrokowe, wyróżnianie elementów istotnych wśród mniej ważnych, różnicowanie elementów i zależności między nimi),
- ogólnie prawidłowy rozwój funkcji percepcyjno–motorycznych, leżących u podstaw umiejętności czytania, pisanie i liczenia,
- dokonywanie analizy i syntezy wzrokowej (graficznej),
- dokonywanie analizy i syntezy słuchowej (odróżnianie słuchowe głosek zwane słuchem fonemowym, dzielenie wyrazów na sylaby i głoski oraz łączenie głosek w wyrazy, słuchowe różnicowanie rymu i rytmu mowy),
- operowanie pamięcią wzrokową i słuchową świeżą oraz trwałą (celowe zapamiętywanie oraz magazynowanie materiału w pamięci),
- koncentracja na omawianych tematach (zdolność skupiania uwagi około 20-30 minut, sterowania uwagą, odporność na czynniki zakłócające, umiejętność podporządkowania uwagi poleceniom dorosłego),
- rozumienie prostych pojęć, zasad, reguł i prawidłowości, klasyfikowanie obiektów do prostych kategorii pojęciowych, operowanie informacjami, wnioskowanie przyczynowo–skutkowe,

→zdolność do nauki matematyki – myślenia operacyjnego, rozumienia i określania stosunków przestrzennych, czasowych i ilościowych w praktycznym działaniu (w tym przede wszystkim liczenia, tj. sprawnego przeliczania przedmiotów, obiektów i ich reprezentacji symbolicznych, wykrywania pomyłek w liczeniu, dodawania i odejmowania w zakresie 10 w pamięci lub na konkretach, a także spostrzegania równoliczności zbiorów mimo zmiany ich układu przestrzennego czy wielkości elementów, wyznaczania konsekwencji serii w kolejności rosnącej lub malejącej),

→posługiwanie się reprezentacjami symbolicznymi (cyfry, znaki) w odniesieniu do pojęć matematycznych, działań arytmetycznych i schematów graficznych.

Różnice indywidualne w aspekcie osiągania przez dzieci gotowości szkolnej, w tym w rozwoju zdolności leżących u podstaw nauki czytania, pisanie i liczenia, rodzi problem dostosowania wymagań do aktualnych możliwości oraz potrzeb dziecka. Jest to szczególnie ważne, bo może ważyć na jego całej karierze edukacyjnej. Zarówno w przypadku dzieci zdolnych, jak i z wolniejszym tempem rozwoju, brak adekwatnych wymagań w domu i szkole prowadzi często do zakłóceń w rozwoju przede wszystkim motywacji do uczenia się i osiągnięć oraz do wykształcenia się niższego poczucia własnej wartości. Wiek między szóstym a dwunastym rokiem życia E. Erikson określa, jako ważny czas nabywania przez człowieka poczucia kompetencji i skuteczności w działaniu. Powinien być wypełniony wzmocnionymi przez rodziców oraz nauczycieli sukcesami w różnych aspektach działalności dziecka. Dlatego bardzo ważne są dobre wyniki w nauce na początku kariery szkolnej oraz dostosowane do możliwości dziecka przejścia na kolejne etapy jego rozwoju. Oznacza to czasem, np. w przypadku poważnych problemów zdrowotnych i wolniejszego tempa rozwoju, podjęcie decyzji o odroczeniu obowiązku szkolnego.

Uczniom z trudnościami w uczeniu i zachowaniu, z niepełnosprawnościami, szkoła oferuje podstawową pomoc psychologiczno-pedagogiczną, pozwalającą na ich przezwyciężenie, w formie w wielu specjalistycznych zajęć:

- korekcyjno – kompensacyjnych,
- logopedycznych,
- rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne,
- rewalidacyjnych,
- innych o charakterze terapeutycznym

Każdy rodzic może również codziennie w sposób okazjonalny (w wielu sytuacjach) i zamierzony, wspierać rozwój dziecka m.in. poprzez:

- rozwijanie samodzielności i inicjatywy → włączanie adekwatnych do jego wieku obowiązków, dawanie możliwości wyboru,
- wzmacnianie odporności emocjonalnej → uczenie np. podczas gier planszowych umiejętności radzenia sobie z porażką, dawanie możliwości ponoszenia naturalnych konsekwencji,
- kształtowanie wytrwałości i odporności na zmęczenie → konsekwentne pokazywanie dziecku, że rozpoczęte zadania doprowadza się do końca, uczenie planowania i układania harmonijnego rozkładu dnia,
- uczenie współdziałania z innymi w coraz szerszym kontekście społecznym → uczestniczenie w adekwatnych do wieku dziecka imprezach i kołach zainteresowań poza domem,

- rozwijanie koncentracji uwagi, mowy, myślenia przyczynowo-skutkowego oraz spostrzeżeniowego i logicznego organizowania faktów podczas wspólnych spacerów, czytania książek, opowiadania bajek, konstruowania, rysowania, układania puzzli, gier planszowych itp.,
- przygotowanie do czynności czytania i pisanie → podczas rysowania, malowania, lepienia, udziału dziecka w przyrządzaniu potraw, sznurowania butów i zapinania guzików, gier i zabaw z dzieleniem wyrazów na sylaby i głoski,
- budowanie poczucia własnej wartości, wzmacnianie wiary we własne możliwości → poprzez zauważanie nie tylko osiągnięć, ale przede wszystkim starań dziecka, stosowanie pochwały opisowej,
- wzbudzanie pozytywnych uczuć wobec szkoły → rozmowy z dzieckiem o nowym etapie w jego życiu bez ujawniania swoich ewentualnych obaw, pokazywanie pozytywów, jak poznanie ciekawych rzeczy czy nowych koleżanek/ kolegów.

Należy pamiętać, że podstawową formą działalności dziecka w wieku sześciu i jeszcze siedmiu lat jest zabawa, która nadal będzie mu towarzyszyła podczas zajęć w szkole.

W oparciu o literaturę psycholog Bożena Ramutkowska – Celej

Literatura:

1. Brejnak W.: Czy Twój przedszkolak dojrzał do nauki? Warszawa 2006, PZWL
2. Gruszczyk-Kolczyńska E.: Dlaczego dzieci nie potrafią uczyć się matematyki? Warszawa 1982, IWZZ
3. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E.: Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla dzieci, które rozpoczną naukę w szkole. Warszawa 2009, Wyd. Edukacja Polska
4. Kargulowa A. \red.\: Dojrzałość szkolna, a jakość startu edukacyjnego. Wrocław 1980, WUW
5. Okoń W.: Słownik Pedagogiczny. Warszawa 1987, PWN
6. Maurer A.: Cechy indywidualne, a dojrzałość do nauki matematyki. Psychologia Wychowawcza 3/1988
7. Przetacznikowa M.: Dojrzałość szkolna, \w\ red. M. Żebrowska: Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży. Warszawa 1975, PWN
8. Szuman S.: Dojrzałość szkolna. Nowa Szkoła 1962 nr 6
9. Waloszek D.: Między przedszkolem a szkołą: rozważania o gotowości dzieci do podjęcia nauki w szkole, Warszawa 2014, Wyd. Akademickie „Żak”
10. Wilgocka-Okoń B.: Gotowość szkolna dzieci sześciolletnich, Warszawa 2003, Wyd. „Żak”

